

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Art. II. De actibus internis religionis

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

ARTICULUS II.

De actibus internis religionis.

tanquam primo omnium principio, quia honor qui Deo exhibetur ut patri, & principio nostrae originis, pertinet ad virtutem pietatis; qui verò ipsi ob beneficia ab eo accepta tribuitur, spectat ad virtutem gratitudinis, quae formaliter respicit beneficium: sed cultus, qui Deo debetur ob singularem & infinitam excellentiam in omni genere perfectionis, ex qua ipsi competit esse primum principium, supremumque omnium Dominum, à virtute religionis exhibetur. Unde obiectum materiale hujus virtutis est cultus Deo conveniens, consistens in actionibus internis vel externis, quibus Dei excellentiam protestamur, adorando, laudando, sacrificando, &c. obiectum verò formale illius est specialis honestas, seu convenientia cum recta ratione, quae est in eo quod supremæ excellentiæ divinæ reddatur honor, & cultus illi conveniens. Quae ratio distinguit virtutem religionis ab aliis virtutibus, seu theologicis, seu moralibus; quippe quae non versantur circa tale obiectum formale, nec exercentur ad exhibendum Deo honorem, ob supremam ejus excellentiam, sed propter alia motiva particularia, puta ob supremam ejus veneratam, aut infinitam bonitatem.

Ex his intelliges, quanta sit præstantia virtutis religionis supra alias morales: nulla quippe eam habet obiectum ita elevatum, sicut est divinus cultus, ratione cujus ipsa religio Deum quodammodo attingit. Unde Divus Thomas hic quæst. 81. art. 6. in corp. sic discutit: *Ea quæ sunt ad finem, fortificantur bonitatem ex ordine in finem, & ideo quanto sunt finis propinquiora, tanto sunt meliora: virtutes autem morales sunt circa ea quæ ordinantur in Deum sicut in finem: religio autem magis de propinquo accedit ad Deum, quam alie virtutes morales, in quantum operatur ea quæ directe & immediate ordinantur in honorem divinum: & ideo religio præeminet inter alias virtutes morales.*

Intelliges etiam, religionem non esse virtutem theologicam, sed moralem: nam virtus theologica habet ipsum Deum pro obiecto quod & immediato, ut patet in fide, spe, & charitate; illæ enim respiciunt & attingunt Deum immediatè, & tanquam obiectum quod; fides quidem ut supremam veritatem; spes ut summum bonum nostrum; charitas verò ut summum bonum in seipso, summèque amabilem propter se. At religio aliquid creatum immediatè respicit, nimirum cultum qui Deo offertur, ut termino & fini cui; divina autem excellentia est solum ratio ob quam Deo debetur talis cultus, non verò obiectum formale & immediatum religionis. Potestque id explicari & illustrari exemplo justitiæ commutativæ, quam unus homo habet ad alium: sicut enim obiectum talis justitiæ, nec est ipse proximus, nec ejus existens in illo, sed res quæ ex tali jure proximo debetur; sic obiectum religionis, quæ est justitia hominis ad Deum, neque est ipse Deus, nec ejus quod habet, ratione summæ excellentiæ, ut summè à creaturis colatur, sed ipse creatus cultus, debitus propter talem excellentiam.

* *

* *

Uo tantum sunt actus interni religionis, de quibus agit S. Thomas hic quæst. 82. & 83. Primus est devotio, quæ est voluntaria quædam promptitudo ad Dei cultum & famulatum: non enim quævisque voluntas serviendi Deo, vel oblatio ad ejus famulatum, meretur nomen devotionis, sed illa tantum quæ cum promptitudine & fervore spiritus conjuncta est: unde promptitudinem illam cum devotione jungit Scriptura Exodi 35. ubi sic dicitur: *Egressæque omnis multitudo filiorum Israel obtulerunt mente promptissimâ atque devotâ primitias Domino.* Utramque etiam SS. Patres simul conjungunt, ut Ambrosius lib. 1. de Cain & Abel cap. 8. ubi de Abraham Patriarcha loquens sic ait: *Adhuc cognosce ceteris studia devotionis. Cucurrit, inquit, & accepit vitulum unum tenerum & bonum, & dedit puero. & festinavit facere eum. Vbi quæ impigra devotio, & ideo fuit munus ejus acceptum.* Talem verò devotionem, & animi promptitudinem, in his quæ ad Dei obsequium pertinent, esse actum religionis formaliter & propriè, probat S. Thomas loco citato quæst. 82. art. 2. hoc discursu. Ad eandem virtutem pertinet velle facere aliquid, & promptam habere voluntatem ad illud faciendum; quia utriusque actus est idem obiectum & motivum formale: Sed operari ea quæ spectant ad Dei cultum & famulatum, pertinet propriè ad religionem: Ergo ad illam quoque pertinet habere promptam voluntatem ad illa exequenda, quod est esse devotum.

Neque valet, si dicas, illud multò magis pertinere ad charitatem, quæ nos impellit ut Deo nos totos tradamus, illique toto corde, totâ animâ, totâ mente, totisque viribus adhæreamus, & serviamus. Respondetur enim, diversum esse utriusque virtutis motivum: nam charitas intendit Deo ut amico placere, illique ut talinos unire, & ad bona opera prompto & ferventi animo exercenda impellit, quatenus illa Deo grata sunt: religio verò intendit Deo servire propter supremam ipsius excellentiam, cultu & honore supremo dignam. Similiter licet spes, obedientia, gratitudo, & alia quædam virtutes nos inclinent ad famulandum & obsequendum Deo, id tamen faciunt ex alio motivo, quam ex sola speciali honestate, quæ est in ipso cultu divino, sive quia Deus ob supremam suæ naturæ excellentiam est dignus cui prompto animo servire velimus.

Secundus actus internus religionis est oratio, ut docet S. Thomas hic quæst. 83. art. 3. ubi sic discutit: *Ad religionem propriè pertinet, reverentiam & honorem Deo exhibere; & ideo omnia illa quæ Deo reverentia exhibetur, pertinent ad religionem: per orationem autem homo Deo reverentiam exhibet, in quantum scilicet ei se subicit, & proficitur orando se eo indigere, sicut authore suorum bonorum: unde manifestum est quod oratio est propriè religionis actus.*

Ut hæc doctrina clariùs percipiatur, & declaretur quâ ratione oratio, quæ pertinet ad intellectum, utpote quædam interna locutio & manifestatio, sit propriè actus religionis, quæ residet

A a a

in vo-

in voluntate, cum sit pars potentialis iusticie observandum est cum Cajetano hic quest. 81. art. 4. D. Thomam in assignando virtutibus proprios actus potius respexisse ad identitatem ipsarum virtutum, quam ad identitatem potentialium: & ideo omnem actum qui non respicit nisi unam virtutem, appellat proprium talis virtutis, in quacunque potentia sit. Quod si plures virtutes respiciat, illius vocat proprium, a qua habet primam speciem boni & virtuosum actus, ac proinde cuius finem primario respicit. Hac ratione idem S. Doctor supra quest. 3. art. 1. confessionem externam dicit esse actum proprium fidei, quamvis illa sit in potentia externa, & hac in intellectu; quia prima bonitas talis confessionis ex fide est, & eius finem respicit, non vero ex alia virtute. Et generaliter omnes actus externos, siue virtutis, siue vitii, attribuiamus ut proprios illis habitibus, a quibus sumunt primam speciem deformatis, vel rectitudinis, ut confessionem temperantiae, externum luxum luxuria, &c. non curando an sint in eadem potentia, vel in diversis. Quia ergo prima & essentialis bonitas orationis tota est a religione, quia est bonitas reverentiae & cultus, oratio dicitur proprie actus religionis, quamvis sit in distincta potentia. Et ex hoc dicitur etiam actus religionis elicitive, quia ut bene observat Bannez supra quest. 3. citata, & Alvarez 1. 2. disp. 92. dupliciter potest aliquis actus dici elicitus ab aliqua virtute; vel proprie & strictè, quia est immediata eius operatio, ac proinde manet in eadem potentia; vel largè, ex eo solum quod non sit medià alià virtute, quamvis mediet alia potentia; dicitur enim talis actus elicitus, quia non est proprie imperatus: nam actus proprie imperatus ab aliqua virtute dicitur ille, qui sit medià alià virtute eliciente; sicut actus qui elicitor ab humilitate propter Deum, dicitur imperari a charitate; & ideo ubi una tantum est virtus, qualitercumque influat in actum, dicitur hic procedere ab ea elicitivè. Hoc secundo modo oratio dicitur elici a religione; primo vero devotio, quae in voluntate existit.

6. Oratio definitur *Petitio decentium a Deo*. Subiectatur vero in intellectu: quia orare, quantum ad substantiam actus, nihil est aliud quam internum nostrum conceptum ad Deum ordinare, ipsi exprimere, intimare, ac notum facere; quod est munus intellectus: quare si quis solà voluntate desideret, non tamen ordinet in Deum desiderium suum, intellectu aliter illiloquendo, non erit tibi vera oratio; sicut in oratione externa non sufficit appetitus boni, nisi ille verbis & locutione ei cui oratio fit manifestetur. Unde alii sic definiunt orationem: *Oratio est desiderium coram Deo explicatio, ut aliquid ab eo impetremus.*

7. Quatuor vero in oratione velut partes integrales numerat Apostolus 1. ad Timoth. 2. *Orationem, postulationem, obsecrationem, & gratiarum actionem.* Nam qui orat, primò accedit mente ad Deum: & hac pars vocatur ab Apostolo specialiter *oratio*, soletque pro ea sumpta oratio definiri: *Ascensus seu elevatio mentis in Deum.* Deinde petit exprimendo suum desiderium: & hac dicitur *postulatio*, vel *supplicatio*. Tertiò proponit rationem impetrandi ex parte Dei, quae est ejus sanctitas, & Christi merita, per quae peti-

mus exaudiri: & hac dicitur *obsecratio*. Tandem adhibet rationem impetrandi ex parte nostra: & hac est gratiarum actio; quia deceptis beneficiis gratias agentes, impetremus potiora. Hac D. Thomas hic quest. 81. art. 17.

Dignitatem, efficaciam, & necessitatem orationis, mirum in modum SS. Patres commendant, ut frequens illius exercitium fidelibus persuadeant. Dionysius Areopagita lib. de divinis nominibus pulcherrimo symbolo, & erudienti hieroglyphico aurea catenulae è caelis emissae, ad sidera, & ad ipsum Deum nos trahentis, orationem depinxit & adumbravit. Eiconcinat Clemens Alexandrinus lib. 7. Stromatum, ubi rationem assignans, cur primi cultores Christianae religionis, manibus in caelum elevatis orantes, subiungit: *Ut promptitudine & alacritate spiritus assequamur essentiam, quae apprehenditur intelligentia: & una cum verbo corpus a terra educere conantes, precamur & elevatam animam desiderio meliorum corporum in sancta progredi, magno animo corpora immunda despicientes.*

Chrysostomus lib. 2. de orando Deum, docet quod sicut corpus humanum abique nervis tum aliquid habere non potest, ita neque anima abique oratione, subindeque quod anima oratione destituta, est veluti paralytica. Quem adducum (inquit) corpus nervis cohaeret, currit, stat, minuetur, & compactum est, adeo ut si nervus incidatur, universam corporis harmoniam dissolvat: ita anima per sanctas preces sibi constant & compinguntur, ac piecatis summum facile peragunt. Quod si corpus deficiat praetione, perinde fecerit ac si piscem ex aquis extraxerit, enim pisci vita est aqua, ita tibi deprecatio. Per hanc datur velut ex aquis subvolare, caelumque transcendere, ac prope Dominum fieri.

Bernardus serm. 49. in Cantica asserit quod oratio est cella vinaria, in quam Sponsus inducit Sponsam, hoc est animam dilectam, & ubi inebriatur vino devotionis, quod laetificacem, torrente voluptatis potatur.

Augustinus serm. 12. 6. de tempore: *Oratio iusti* (inquit) *clavis est caeli: ascendit precatio, & descendit Dei misericordia.* Licet alta sit terra, altum caelum, audit tamen Dominus hominis linguam, si mentem habeat conscientiam. Et alibi in laudes orationis totus effusus, sic exclamat: *Quid oratione praerarius? Oratio est anima sancta praesidium, Angelo locus solatium, Diabolo supplicium, gratum Deo obsequium, columna sanctorum virtutum, anima scala, fundamentum fidei, religionis laus, perfecta gloria, spes certa, sanitas incorrupta.* O oratio sancta! beatus qui nunciat, sed beator qui te frequentat.

Demum Cassiodorus ad versum illum Psalmi 140. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*, hac scribit: *Incensum est odoriferissimum suavis adustus, quae carbonibus concremata, gratissimum fumum porrigit ad superna, & odorantes delectabili jucunditate permulcet: sic fidelium oratio, igne charitatis incensa, divinis conspectibus impetratur, quae magis humilitatis & compunctionis pondere sublevarur.* Virtutibus enim Dominus nostrum tanquam bonis delectatur odoribus; nam & orationem sanctam velut odorem suavisimum suscipere Dominum in Apocalypsi legitur, ubi dictum est: *Stetit Angelus super aram Domini, habens thuribulum aureum in manu sua, & ascendit fumus supplicationum de manu Angeli in conspectu Domini, ut daret de orationibus sanctorum.* Aut ut vulgatus

TEXUS

textus habet: *Stetit Angelus ante altare, habens thuribulum aureum, & data sunt illi incensum multa, ut daret de orationibus Sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei; & ascendit fumus incensum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli, coram Deo.*

Ad eandem Plalmistæ versiculum egregie oblatæ Bellarminus, qualitates bonæ orationis re-
ad designari similitudine Thimiamatis, quod of-
ferebatur in templo ex præcepto Dei mane & ve-
tere, ut habetur Exodi 30. Illud enim (inquit)
habebat qualitates: Primum consistebat ex quatuor generi-
bus aromatum, nimirum: burre, galbano, oniche, & stacte,
ut monet S. Hieronymus: hinc efferebatur odor suavissimus.
Secundo offerebatur in templi parte nobilissima & interio-
ri, quæ dicebatur Sancta Sanctorum, ubi erant tabula
Testamenti, & altare aureum. Tercio offerebatur per
Sacerdotem. Quarto ponebatur super ignem,
unde excitabatur fumus recta sursum ascendens. Qua-
tuor aromata sunt quatuor virtutes, fides, fiducia, chari-
tas, & humilitas. Ex his componitur oratio Deo gra-
tissima. Templum Dei est homo, Vos estis (inquit A-
postolus) templum Dei, 1. ad Corinth. 6, sed pars
interior est anima, in cuius mente est lex Domini, digito
Dni scripta; & in cuius voluntate est altare aureum, cor
quodificat mundum, & ornatum gratia Dei. Summus
Sacerdos est Christus: per illum enim, ut Advocatum no-
strum, semper orare debemus, & idcirco singulas preces si con-
statimus: Per Dominum nostrum Iesum Chri-
stum. Denique ignis, qui fumum suavisissimum, & dire-
ctum sursum ascendente excusat, est fervor desiderii: sed in
recta assensione notatur recta intentio, & iugis attentio.
Qui enim orant ut videantur ab hominibus, illi aurâ
temporalis detorqueant incensum, ne non recta ascendant:
illi etiam quæ vagationes mentis habent, non dirigunt ora-
tionem ut debent: vagationes enim veluti status vento-
rum dissipant & dissipant fumum orationis, ut non re-
cta sursum ascendant, & quia valde difficile est liberari ab
omni vagatione mentis, idcirco Propheta huius rei meminit,
dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in con-
spectu tuo. Hæc Bellarminus.

ARTICULUS III.

De actibus externis religionis.

Præter duos actus internos religionis, jam ex-
plicatos, plures sunt externi, nimirum ado-
ratio, sacrificium, oblatio, votum, iuramentum,
adoratio divini nominis, ejusque per laudem as-
piratio de quibus breviter hic agendum est.

Adoratio definitur potest Honor externo corpo-
rali Deo exhibitus. Relicta enim questione,
an sit verè & propriè adoratio illa quæ interius in
sola mente concluditur (quam tractat Vazquez
tom. 1. in 3. p. disp. 93.) actio illa cui nomen ado-
rationis per prius accommodatum fuit, est quæ
cumque actio exterior, per corpus exercita, ad
significandum internam reverentiam & venera-
tionem, cujusmodi sunt genuflexio, discopertio
capitis, corporis inclinatio &c. Quamvis enim
actus isti externi, secundum se præcisè, ad bonum
& malum sint indifferentes, ac proinde ad reli-
gionem non pertineant, nisi ut respiciant inter-
nam devotionem: & possint adoratio appellari;

Tom. IV.

ipsum tamen adorationis nomen non tribuitur a-
ctui interno, nisi in ordine ad prædictos motus,
& ut eos includat: sicut nomen restitutionis non tri-
buitur absolute voluntati restituendi, nisi in ordine
ad exteriorem actum, vel potius tribuitur ipsi ex-
terno actui, ut stat sub tali voluntate.

Porro hæc obligatio colendi Deum externâ ado-
ratione, juris est naturalis: Tum quia ex duplici
natura compositus sumus, intellectu & sensibili &
sensibili, ideoque duplicem adorationem Deo of-
ferre tenemur, nimirum spiritalem, quæ consistit in
interiori mentis devotione, & corporealem, quæ
consistit in exteriori corporis humilitatione, ut dis-
currit S. Doctor 2. 2. quæst. 84. art. 2. in corp. Tum
etiam, quia cum homines socialiter vivant, debent
non solum Deo, vel Angelis, sed aliis quoque ho-
minibus, suam erga Deum sub missionem significa-
re, seque esse veri Dei cultores & adoratores: quod
facere nequeunt per actus purè internos & spirita-
les, hominibus incognitos.

Sacrificium est oblatio rei sensibilis, à legitimo
ministro Deo facta, per realem immutationem, ad re-
standum supremum illius dominium, in vitam & in
mortem.

Dicitur primò oblatio, quia hæc largè sumpta,
est genus ad sacrificium & simplicem oblationem,
nam in omni sacrificio aliquid Deo offertur. Ad-
ditur rei sensibilis, ut excludatur interna oblatio,
quæ mens se Deo offert, quæ non est propriè sa-
crificium, licet interdum in Scriptura hoc nomi-
ne appellatur, ut Psal. 50. Sacrificium Deo spiri-
tus contribulatus. Subditur à legitimo ministro,
quia cum sacrificium sit excellentissimum & pu-
blicus Dei cultus, par est ut non fiat nisi à perio-
na, publicè autoritate ad id destinata, qualis est
Sacerdos. Hinc Osiæ Rex, cum non esset Sacer-
dos, & tamen sacrificium offerre vellet, à Deo
punitus est, & lepra percussus, quod Sacer-
dotis officium usurparet. Paralip. 2. Additur Deo fa-
cta, quia sacrificium soli Deo debetur, nec hu-
jusmodi cultum licet ulli creaturæ offerre. Per
realem immutationem, quia ea quæ sacrificantur,
in ipso sacrificio immutari debent, vel immutatio-
ne, vel combustione, vel fractione, &c. ut sic
melius significetur illud offerri Deo, ut primo
principio totius entis, qui potest suo supremo do-
minio res creatas destruere. Reliquæ particu-
læ, ad testandum supremum illius dominium in vitam
& in mortem, posite sunt ad declarandam spe-
cialem rationem cultus, qui per actum sacrifi-
candi intenditur & exhibetur, nempe ut profitea-
mur Deum esse autorem nostri esse, & dominum
vitæ & necis; illaque hostiæ destructione, quasi
vice nostri oblatæ, protestemur nos quicquid su-
mus illi debere, dignumque esse, ut si opus foret,
& si ipse vellet, totum in ejus honorem insume-
retur. Cum enim ut rectè dicit Eusebius lib. 1. de
monst. Evangelicæ cap. ultimo, naturali ratione
viderent homines suam se vitam Deo debere of-
ferre, quia tamen non conveniebat, neque Deus
permitteret homines ipsos sacrificari, lege natu-
ræ introductum est, ut homines vice sui ipsorum,
animalia, vel alias res sensibiles Deo immola-
rent, protestando se eodem modo vitam suam ob-
laturos, si oporteret.

Ex his intelliges differentiam quæ reperitur in-
ter adorationem, oblationem simplicem, & sa-
crificium: nam adoratio exhibet cultum Deo ran-
quam superiori, unde per illam homo suam erga
Deum submissionem significat: oblatio, ut domino

Aaa 2

terum